

*Др Љубомир Сџајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

ОСНОВИ ТЕОРИЈЕ УПРАВЉАЊА ЕКОЛОШКИМ КРИЗАМА¹

Сажетак: Данас је јасно да су еколошки акцидентни и процеси поштенцијални али и реални изазивачи кризних ситуација на које државе морају бити спремно. Насијање еколошких криза је у експоненцијалном расту, као и њихове последице.

Проблем са еколошким кризама није у томе што оне постоје, него у томе како се према њима односимо.

Испраживање узрока криза захтева интердисциплинарни приступ. На микро нивоу овакав приступ се фокусира на улогу појединца. На средњем, нивоу испраживања акценат је на организационим факторима и процесима који могу имати улогу у узроковању криза. На макро нивоу наводе се други могући узроци који, изгледа, чине кризе мање или више неизбежним и незаобилазним карактеристикама модерног света.

Кризу истовремено карактеришу нејивни ефекти (урбанизација, дерегулација, конфликти, збуњена акција, интенивизован стрес, који води у нејивне последице) и јивни ефекти (мобилизација, солидарност, сарадња, побољшана ситуација на околину, експериментално учење).

Еколошка криза представља ванредну ситуацију чији почетак и трајање нису унапред одређени. Антикризне мере углавном су неуспешне због бројних фактора који утичу на сложеност кризе са једне стране и са друге што се њени фактори конјунуирано мењају у току трајања саме кризе.

У том смислу управљање еколошким кризама јавља се као перманентан, стручан, интензиван и компликован процес који за циљ има да спре-

---

¹ Овај рад настао је као резултат рада аутора на пројекту „Биомедицина, заштитна животињска средина и право“, број 179079 који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

чи ескалацију кризе, као и ошклањање очекиваних и реалних негативних последица кризе. Лоше управљање црпци ресурсе система, омета његову функцију и организацију, ушиче на финансијске могућности и остваривање позитивних циљева. Екстремно лоше управљање може довести до ентропије система.

Циљ овог рада је да се у основним црпцама прикаже процес управљања кризама насталим услед еколошких акцидента ради сиречавања или смањења последица које оне са собом носе.

Кључне речи: *управљање, екологија, криза, безбедност.*

Увод

Позната је чињеница да је свет данас постао „глобално село“ где се догађаји и тенденције на једном крају света врло брзо шире на све остале крајеве. Нема земље која, из ових или оних разлога није, више или мање, угрожена деловањем различитих субјеката и процеса било споља или изнутра. Између оних најспомињанијих као што су хегемонизам, међународни односи, примена силе или геополитички и геостратешки разлози, налазе се и свакако све присутнији еколошки проблеми и процеси. О деструктивности тих еколошких процеса се све више пише и говори, нарочито после неких догађаја који су узбудили свет као што су: нуклеарни акцидент у Чернобилу, хемијски акцидент у Бопалу или такође нуклеарни акцидент у Јапану изазван великим цунамијем. После великог броја сличних догађаја постало је јасно да су еколошки процеси потенцијални али и реални изазивачи кризних ситуација на које државе морају, на овај или онај начин, бити спремне. Кризне ситуације постоје у свакој сфери друштва, а њихове последице увек имају сличан исход. Међутим, начини на које до њих може доћи су веома различити. У данашње време број кризних ситуација насталих различитим узроцима је све већи. Настајање еколошких криза је у експоненцијалном расту, као и њихов утицај на све већи број људи и држава.²

Просечно образован човек у нашој земљи је забрињавајуће мало упућен у еколошке проблеме, тенденције и последице еколошких криза. То га чини прилично подложним да прихвати ненаучна и лаичка схватања која пласирају разни лобији ради својих интереса минимизирајући могуће последице. Проблем са еколошким кризама нашег доба није у томе што оне постоје, него у томе како се према њима односимо. Стварне последице тих криза још увек нису тачно утврђене поготово на глобалном плану.

---

² Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2011.

Наравно, злоупотреба науке се односи и на многа техничко-технолошка достигнућа која се користе у бројне деструктивне сврхе и које су окренуте како према појединцу тако и према друштву и држави. То је основ и за настајање кризних ситуација у еколошкој сфери.

Циљ овог рада је да се у основним цртама прикаже процес управљања кризама насталим услед еколошких акцидената ради спречавања или смањења последица које оне са собом носе.

Појам кризе и кризне ситуације

Криза је веома чест и широко коришћен термин, иако нема сагласности о његовом значењу. Нека мишљења указују на то да толика учесталост овог термина и ствара тешкоће у његовом дефинисању. Користи се и у описивању личне, односно приватне ситуације. Много чешће се, међутим, користи за описивање стања са потенцијално негативним консеквенцама у којем се налазе друштво као целина или поједине организације и системи у оквиру њега. Ипак, упркос учесталој примени, нема јасног и једнозначног појмовног садржаја термина кризе, већ постоје многобројне и често међусобно различите интерпретације.

Етимолошки посматрано, реч „криза“ потиче из грчког језика. У старој Грчкој реч криза значила је „пресуду или одлуку“ тј. одлучујући тренутак који пресуђује о даљем позитивном или негативном развоју. Модерно схватање кризе потиче из медицинске литературе у којој оно означава неко опасно стање здравља организма. Научници у области друштвених наука позајмили су наведену основну медицинску платформу да опишу кризе у економским, политичким, социјалним, безбедносним и културним системима.

У напорима да се ускладе различити приступи, термин „криза“ се обично користи као „кутија за све“ тј. као концепт који обухвата све типове негативних догађаја. У још ширем схватању термин криза се примењује на ситуације које су нежељене, неочекиване, непредвидиве и скоро незамисливе, а узрокују неверицу, несигурност и страх од губитка неке вредности. У Лондонској школи за односе са јавношћу кризу одређују и као „стварни инцидент који утиче на човекову безбедност, на околину, на производе или углед организације. Обично је за такав инцидент својствен непријатељски однос медија према њему”.³ Савремену дефиницију кризе даје Пол Т. Харт наводећи да је она „непријатан догађај, који представља изазов за доносиоце одлука, искушава их да поступају у условима угрожавања, временске стиске

---

³ Кековић, З. и Кешетовић, Ж.: Кризни менаџмент и превенција кризе, Факултет безбедности, Београд, 2006.

и неспремности. Криза је „озбиљна претња основним структурама или фундаменталним вредностима и нормама социјалног система, која, у условима временског притиска и веома несигурних околности, захтева доношење критичних одлука“. Ова дефиниција има две битне карактеристике. Као њена значајна предност наводи се да се може применити на све врсте поремећаја. Друго, ова дефиниција усмерава нашу пажњу и на доношење одлука. Међутим она не решава проблем субјективности, чиме је отежана интеграција различитих теоријских перспектива. Уколико кажемо да појединци или групе морају једну ситуацију опазити у кризним терминима, то аутоматски значи да смо пропустили неке догађаје или процесе које би многи од нас означили термином „криза“, управо зато што надлежни нису препознали дату ситуацију као кризу. Све док надлежни кад је реч о предузимању мера остају несвесни ситуације, ту ситуацију аналитичар не може дефинисати термином „криза“.

Генеричка дефиниција кризе захтева процесуални приступ. Она се не схвата као готово стање (резултат), већ као процес који нема јасан почетак. Последице кризе се осећају у садашњости и очекују у будућности при чему се она може разбуктати знатно раније или касније него што се то очекује.

Постоје три карактеристике заједничке за све кризе. То су:

- неочекиваност (непланираност) кризе,
- неспремност на оптималну реакцију, и
- временски притисак.

Иако су узроци кризе различити од једног до другог случаја, они се, начелно, могу поделити на спољашње и унутрашње и комбиноване.

Спољашњи узроци кризе

Спољашњи узроци кризе настају у окружењу и имају распрострањен и значајан утицај. У њих спадају:

- промене свести о вредностима;
- економске промене;
- политичке промене;
- правне промене;
- техничко-технолошке промене;
- природне несреће, и слично.

За ову тему свакако су најзначајнији они узроци који су настали у сфери техничко-технолошких промена, природних несрећа и свести о вредностима.

Унутрашњи узроци кризе

Унутрашњи узроци кризе су:

- неадекватна способност владе да управља друштвом у условима кризе;
- неморалност и бахатост гарнитуре на власти;
- потцењивање мишљења јавности;
- неефикасно деловање управљачких функција;
- нереалистични циљеви и тежње;
- неефикасан комуникацијски систем;
- слаба национална и безбедносна култура;
- незадовољство и немотивисаност;
- лоше устројство друштвеног система;
- неуређени односи између различитих група и други.

Истраживање узрока криза захтева интердисциплинарни приступ који нам омогућава да анализирамо порекло сваке дате кризе.

На микро нивоу овакав приступ се фокусира на улогу појединаца. У корену већине, ако не и свих криза налази се људска грешка. Стога се истраживање усмерава на то како и зашто људи греше. Истраживачи имају доста успеха у изучавању људских грешака и њиховом спречавању односно лимитирању. Ово из разлога што је немогуће све људске грешке елиминисати. Ако је људска грешка неизбежна, треба се запитати под којим ће условима и околностима такве неизбежне људске грешке узроковати кризу. На средњем, мезо, нивоу истраживања средиште интересовања је на организационим факторима и процесима који могу имати улогу у узроковању криза. На макро нивоу анализе теоретичари наводе друге могуће узроке који, изгледа, чине кризе мање или више неизбежним и незаобилазним карактеристикама модерног света.

Један од утицајнијих аутора у овом смислу свакако је Чарлс Пероу, који сматра да ће велики технички системи пре или касније произвести катастрофу као комбиновани резултат опасног потенцијала (нпр. нуклеарна енергија), техничке комплексности (само неколико људи може да разуме шта се догађа у нуклеарној електрани) и чврсте повезаности (један квар и поремећај води у следећи). Тзв. теоретичари високе поузданости заступају школу мишљења која носи више оптимизма. Они сматрају како су добро организоване и вођене организације способне да апсорбују људске грешке и спољашње притиске у напорима да спрече уобичајену организациону патологију кризе. Овај процес може имати облик линеарне ескалације, померајући се са једног прага на други и кулминирајући у озбиљну несрећу. Већина криза потиче од јединствене комбинације индивидуалних грешака, систематских пропуста и утицаја из средине.

Последице кризе се често посматрају као дисфункционалне, непожељне и лоше. Иза кризе остаје материјална и нематеријална штета. Куће морају да се поправе или да се поново саграде, инфраструктура оспособи, мртви сахране, а рањени збрину. Међутим, кризе представљају и могућности, односно прилике. Снажан земљотрес који убије стотине и хиљаде људи може разоткрити неспособност владе и ускоро присилити некомпетентне политичаре да се повуку и створе прилику другима да утичу на даљи развој друштва. На дужи рок, дакле, кризе могу представљати прилику за драстичне и фундаменталне промене система, смањење тензија, отворен конфликт или убрзану промену управљачких гарнитуре.

Била би, међутим, погрешна тврдња да су кризе аутоматски праћене неком врстом реформе. У том смислу интересантно је питање учења на основу насталих криза.

Дакле, кризу истовремено карактеришу негативни ефекти (пертурбација, дерегулација, конфликт, збуњена акција, интензиван стрес, који води у непромишљене поступке) и позитивни ефекти (мобилизација, солидарност, сарадња, побољшана адаптација на околину, експериментално учење). Криза доводи у питање фундаменталне вредности социјалног система и технике које се примењују за извршавање задатака у оквиру њега, као и систематска правила организације, што се може показати корисним у актуелном или будућем управљању кризама.

Врсте и облици криза и кризних ситуација

Најшире посматрано криза настаје као последица већих промене односно када одступања од нормалног, установљеног договореног и уређеног стања и односа које се не могу апсорбовати превентивним мерама. Те промене не могу и нису увек истог смера, интензитета и значаја па из тог следи да ни све кризе нису исте, нити су истог значаја и опасности. Раније смо видели да кризе не морају увек имати и негативан предзнак односно њихов исход не мора бити штетан или катастрофалан по оне на које се криза односи. Такве примере видимо у кризама које су преходиле устанцима робова, свргавању тиранина са власти, разним друштвеним и историјским прекретницама и слично. Једном речју, неке кризе су потребне да би друштво доживело позитивну трансформацију и направило историјски скок ка сопственом унапређењу.

Из наведеног проистиче да у најопштијем можемо говорити о кризама које су претходиле негативним исходима (регресији) и онима које су претходиле позитивним исходима (прогресији). Наравно, осим овог моралног и циљног приступа кризама се може приступити и из других углова посматрања. Све наведено нас доводи у прилику да извршимо класификацију криза по различитим критеријумима. Тако на пример:

1. Према узроку и месту одакле су инициране и одакле долазе носиоци кризе, кризе делимо на:

- кризе настале услед спољашњих узрока,
- кризе настале услед унутрашњих узрока и
- кризе услед комбинованих узрока.

2. Према циљу носилаца и инспирајтора кризе на оне:

- са радикалним циљем и на оне
- са ограниченим циљем

3. Према предмету на шта се односи на:

- кризе у друштвено политичким односима (политичке кризе),
- кризе у економским односима (економске кризе),
- еколошке кризе,
- кризе у производним односима,
- кризе у области идеологије, вера, културе,
- кризе у међународним односима (међународне кризе),
- кризе у породици,
- личне кризе,
- кризе здравља,
- кризе индетитета,
- и многе друге.

4. Према интензитету на:

- слабе,
- умерене,
- кризе високог интензитета.

5. Према намери:

- намерно изазване кризе,
- спонтане кризе,
- мешовите.

6. Према исходу кризе на:

- кризе које воде прогресији (позитивне кризе),
- кризе које воде регресији (негативне кризе).

7. Према могућности утицаја:

- на кризе чије настајање није могуће значајније утицати,
- на кризе чије настајање јесте могуће утицати.

8. Према предвидивости:

- на кризе чије настајање се може предвидети,
- на кризе чије настајање се не може предвидети.

Већина теоретичара који се баве конфликтима и кризама сматрају одавно превазиђеним схватање да кризу изазива само један узрок. Данас је јасно да кризе настају као плод више фактора у ситуацији када појединац, систем, држава, друштво или међународна заједница не могу амортизовати (својим деловањем) и спречити њене изворе и узроке као ни њихов ток. Тако на пример извор кризе, често може бити баналан. Ненамерна људска грешка, природна катастрофа или било шта друго што је ван моћи успостављеног система да то исконтролише. Напред наведено не упућује и на баналност самих последица. Наиме некада (често) мала људска грешка може довести до великих катастрофалних последица. На пример људска грешка у нуклеарној централи или хемијском постројењу може за последицу имати стотине хиљада људских жртава и огромну материјалну штету. Грешка пилота води у смрт стотине путника и слично.

Из свега наведеног да се закључити да истраживање криза захтева интердисциплинарни и вишеслојни приступ и анализу порекла сваке кризе појединачно. Ово може изгледати као мукотрпан и сизифов посао јер док истражимо узроке једне појаве се две нове. Ипак проналажење узрока и услова настанка било које кризе смањује могућност њеног понављања, а то је услов напретка. Не може се очекивати да се саживимо са кризама. Морамо их проучавати да би смо њима управљали. Управљање кризама на првом месту подразумева њихово спречавање, на другом њихово лимитирање на подношљиве последице, а на трећем откалавање штете (компензовање последица).

Ж. Кешетовић⁴ наводи да већина криза настаје као производ јединствене комбинације индивидуалних грешака, организационих пропуста и утицаја средине. Јединственост комбинације узрока указује на различите критичне путање што опет захтева посебну методологију истраживања сваког процеса кризе.

Кључно место методологије проучавања криза су критичне тачке на путањи кризе које су у ствари и тачке прекретнице у оквиру трендова. Оне су место где се у оквиру управљања кризама може вршити интервенција и предузимање мера. Овакав приступ методологији настанка, трајања и престанка криза помаже разумевању њихове феноменологије, разумевању учињених грешака, упознавању слабости система и исхода за амортизацију криза, социјалној, политичкој и техничкој интеракцији између кључних субјеката у настанку и експлоатацији криза. Кризе су и специфичне по томе што оне за једне могу бити катастрофа а за друге „златна шанса и прилика“.

---

⁴ Кешетовић, Ж.: Кризни менаџмент, Факултет безбедности, Београд, 2008.

Последице и карактеристике криза

Ток кризе и њене последице немају исте могуће резултате за све учеснике или све оне који су обухваћени кризом. Наравно, ово се не односи на оне типове кризе којим су обухваћени сви чланови неког друштва-популације и где сви имају исти циљ. Овде се пре свега мисли на кризе типа техничко-технолошких акцидентата, поплава, земљотреса, суша, болести и друго.

Раније наведени став се односи на намерно изазване и контролисане кризе у којима једни добијају, а други губе у које спадају друштвене, политичке, идеолошке и друге кризе.

У том смислу могуће последице криза су:

1. радикална промена или распад (ентропија) система, са огромном материјалном штетом и великим бројем људских жртава.

2. опстанак система са тешким последицама нарушеног угледа, последицама по организацију структуру, моћ и финансијско стање, друштвене и политичке односе, са ограниченим материјалном штетом и људским жртвама

3. опстанак система са још јачим организационим везама угледом и позицијом међу другим системима.

Последице кризе се осећају као лоше, непожељне и дисфункционалне у прва два наведена случаја док су у трећем оне пожељне. У сваком случају настаје материјална и нематеријална штета. Криза има и позитивну карактеристику, а то је што она покреће људе и систем на појачане напоре за враћањем у пређашње стање односно успостављање нормалности сада на новим односима и вредностима. Криза, тако, ствара потребу за стабилношћу и уравнотежености интереса циљева и средстава за њихово стварање. Међутим, наведено не треба схватити као тврдњу да излазак из криза аутоматски значи и бољитак. То зависи од политичких, економских и безбедносних гарнитура односно кризних менаџера којима се та ситуација јавља као прилика за реформе, а не као готова ствар. Из криза се морају извући поуке, а не сме се задовољити тиме што су прошле са више или мање последица. Они који нешто из њих науче могу ићи напред.

Карактеристике кризе

Као и свака друштвена, развијајућа и сложена појава криза има више карактеристика. Као основне карактеристике наводе се 1) предвидивост, 2) могућност утицаја на кризу, 3) динамика кризе, 4) ефекти кризе, 5) трајање кризе, 6) могућност понављања, 7) трансформација у нове облике, 8) пространост, 9) транснационализација, 10) утицај на јавност и државни апарат и друге.

Предвидивост је једна од значајнијих карактеристика јер је основно питање при њеном настанку то да ли се она могла предвидети, а тиме и предупредити. Предвидивост је у ствари свест могућег настанка и развоја догађаја кризе односно постојање индикатора који указују на то да се слажу елементи и фактори који омогућавају и олакшавају настајање кризе. Многе кризе и нису спречене зато што менаџмент није имао свест и знање о факторима њеног настанка и у том смислу нису ни препознали индикаторе да се она припрема и да ће настати. Истине ради, треба рећи и то да постоје кризе које су непредвидиве, чије индикаторе не препознајемо и не уочавамо па смо немоћни да било шта учинимо у датом моменту. У том случају све се своди на превенцију штете или отклањање последица.

Могућност утицаја на кризу је карактеристика која указује колика је подложност кризе утицајима људи и мерама система за превенцију кризе. Неке кризе су подложније мерама и њихово дејство се смањује или оне нестају услед дејства противкризних мера. Са друге стране постоје и оне које су слабо осетљиве на мере система и ту систем нема много успеха против њих.

Динамика кризе је карактеристика која указује на експоненцијални раст елемената кризе до њеног максимума. Наиме, неке кризе трају дуго. За разлику од њих неке почињу изненада и одмах (врло брзо) пре реакције система постигну свој максимум. Оне обично трају кратко с тим што ефекти могу бити катастрофални.

Ефекат кризе је мерљива карактеристика кризе. Најчешће се оцењује резултат у материјалном и нематеријалном смислу који може бити позитиван и негативан. У неким случајевима ефекти се означавају описно.

Трајање кризе је карактеристика која има везе са динамиком кризе. Дужина трајања кризе може али и не мора имати везе са ефектима кризе. Наиме постоје кризе које кратко трају и имају значајне ефекте и обрнуто. Наравно у већини случајева дужина кризе указује и на висину ефеката које ће она проузроковати.

Могућност њонављања говори о отпорности кризе на антикризне мере, односно на неспособност система да предупреди све факторе који условљавају кризу.

Трансформација кризе указује на карактеристику кризе да из једног облика (рецимо почетног) у току трајања прерасте у друге облике кризе. Ова карактеристика указује и на могућност да једна врста кризе узрокује друге врсте кризе. Рецимо, еколошка криза може прерасти у друштвену, политичку или економску кризу.

Просторност је карактеристика која указује на обим простора или територије који је захваћен кризом. Као и код других карактеристика обим не мора указивати на интензитет кризе али је основна примеса да криза већег обима подразумева и веће последице а тиме и теже решавање.

Транснационалности указује на карактеристику да је криза способна да се прошири на међународни ниво чиме добија на својој опасности.

Ушлицај на јавности је карактеристика која говори о особини кризе да произведе основне и више споредних ефеката на јавно мњење (страх, узнемиреност, панику, депресију и сл.) и тиме је учини много тежом за решавање него да тих пропратних ефеката нема.

Управљање кризним ситуацијама

Раније смо видели да еколошка криза представља ванредну ситуацију чији почетак и трајање нису унапред одређени и коју више или мање није могуће спречити антикризним мерама. Антикризне мере су углавном неуспешне због бројних фактора који утичу на сложеност кризе али и због тога што се они континуирано мењају у току трајања саме кризе.

У том смислу управљање еколошким кризама јавља се као перманентан, стручан инвентиван и компликован процес који за циљ има да спречи ескалацију кризе, као и отклањање очекиваних и реалних негативних последица кризе. Управљање кризом може имати непроцењив значај. Лоше управљање црпи ресурсе система, омета његову функцију и организацију, утиче на финансијске могућности и остваривање позитивних циљева. Екстремно лоше управљање може довести до ентропије система. Кризама се управља и због постизања најбољих могућих резултата за систем и друштво у целини.⁵

Дакле, управљање еколошким кризним ситуацијама означава знање, способност, хтење и могућност менаџера да у процесу руковођења непрестано отклања (држи под контролом) активне и потенцијалне опасности (факторе кризе), ризике и претње у циљу спречавања или контроле кризе.

Сврха управљања кризом је повећање вероватноће успеха и смањења неуспеха, а ради остваривања дефинисаних циљева.

Предуслови успешног кризног менаџмента у области екологије су:

1. Укључивање свих нивоа менаџмента у решавање кризних ситуација;
2. Остваривање управљачке функције у складу са савременим начелима науке о управљању;
3. Примена оптималних (ефективних и ефикасних) метода за дате услове, а ради опстанка система;
4. Расподела одговорности за ризик и одговорности за извођење антикризних мера;
5. Интегрисаност процеса управљања у културу безбедности;

⁵ Стевановић, О.: Безбедносни менаџмент, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.

Процес управљања кризом дефинише кроз следеће процедуре:⁶

1. постављање проблема у окружењу;
2. индентификација потенцијалних ризика;
3. оцена и анализа ризика;
4. одређивање стратегије управљања кризама;
5. имплементација процеса управљања;
6. мерење ефикасности и слабости система управљања кризом.

Метод анализе кризне ситуације и последица

Метод анализе кризе укључује 1) индентификацију кризе, 2) процену потенцијалних последица, 3) постављање приоритета у предузимању анти-кризних мера

Анализа ризика кризе је мисаони и високостручан посао који се изводи индивидуално (када је то могуће) или тимски (код сложенијих ситуација). Помоћно средство при анализи су раније урађене процене вероватноће и степена вероватноће угрожености које је потребно урадити у времену пре кризе. Чланови тима морају бити људи који познају организацију и технологију рада. Како члан тима свакако мора бити и неко ко је експерт за управљање кризама. У овом процесу израђују се мапе ризика са критичним тачкама, матрице за оцену и процену безбедносних ризика помоћу којих се утврђује веза између вероватноће и последице догађаја.

Анализа ризика кризе је врло важна јер ако она није добро урађена онда се губи доста времена и долази до погрешног стављања акцената на оне губитке чија вероватноћа није извесна или са собом носи мале последице.

Процена потенцијалних последица

Процена је природна последица анализе. Они који раде анализу су и најквалификованији да оцене способност система да апсорбује губитке пошто претходно процене колики они могу бити. Опасност и грешке које се при овоме најчешће дешавају јесу субјективизам у процени и необјективност у исказу губитака како би се задовољила очекивања јавности или политичке елите.

Постављање приоритета у предузимању мера

Мере са којима систем у антикризним ситуацијама располаже су бројне и разноврсне. Избор погрешне мере или мере која није оптимална за дату ситуацију може за последицу имати као да мере нису ни предузимане. Исто тако и кашњење у редоследу предузимања оптималних мера може имати исте последице.

---

⁶ Кековић, З.: Управљање ризицима као предуслов ефективног кризног менаџмента, Кризни менаџмент I, Факултет безбедности, Београд, 2006. стр. 312.

Закључак

Деловање свих облика криза па и еколошких данас представља велики проблем. Утврђивање њихове деструкције је тешко пошто већина настаје неочекивано, са собом носи огромне последице, а и за решење овог проблема су потребна велика материјална средства и усаглашен рад бројних елемената система друштва. Први корак на превенцији криза јесте едукација. Програм едукације би требало да обухвата опште информације о могућим узорцима и последицама кризе као и о превентивним и репресивним мерама које ће друштвени систем предузети у датом случају.

Последице криза могу бити различите. Од оних које прођу без веће штете и скоро незапажено до оних који изазову пуно људских жртава, радикалне промене у друштву и већу материјалну штету. Овакве кризе представљају опасну претњу основном устројству, вредностима и нормама савременог друштва те због тога представљају изазов коме се мора успешно и плански супростављати.

Решавање кризе је зналачки и високостучан процес у коме учествују бројни државни органи на стратегији заснованим плановима што указује на то да такве врсте криза не би смеле настати као последица апсолутног изненађења.

Да би криза настала морају се десити бројне слабости на страни државе односно њених субјеката за заштиту и контролу фактора кризе. Као и сваки друштвени процес и кризе настале деловањем еколошких акцидента имају своје карактеристике од којих су најзначајније предвидивост настанка, могућност утицаја на њу, ефекти кризе, њено трајање, њена трансформација и утицај на јавност и власт.

Карактеристике су основа за прву функцију управљања кризама (праћење и процењивање) и каснију израду стратегије и планова заустављања и елиминисања криза. Сврха управљања кризом је повећање вероватноће успеха државних структура у односу на последице кризе.

Процес управљања кризама подразумева идентификацију, оцену и анализу ризика, затим одређивање стратегије, имплементацију процеса управљања и мерење ефикасности и слабости система управљања.

Као најважнија функција управљања кризама јавља се одлучивање односно доношење одлука. У овом случају, због могућих последица и неизвесности тока кризе, ради се о такозваном проблематичном одлучивању јер су многе чињенице, односи, фактори и стања непознати.

На крају може се закључити следеће:

1. Занемаривање улоге, способности и последица еколошких криза се може претворити у безбедносну, а ова касније у политичку и друге кризе.

2. Израда националне стратегије и планова превенције еколошких криза базираних на страним искуствима основа је успешног управљања кризама.

3. Стратегија управљања и превенција кризе треба да подразумева, формирање националног тела за проучавање и праћење еколошких процеса, затим тимова за проучавање кризних ситуација и израду мапа индикатора и фактора за препознавања тачака које указују на могућност настанка кризе.

4. Развијање безбедносне културе је стални пратилац свих горе наведених активности и основа сваке превенције.

Исто тако треба рећи да се ради о веома важном проблему како безбедносном тако и друштвеном који се свакако не сме занемарити.

*Ljubomir Stajić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Basics of Theory of Ecological Crisis Management

Abstract: *Today, it is clear that environmental accidents and processes represent, not only potential but also real causes of crises on which states must be aware of. The formation of the ecological crisis is growing exponentially, along with their consequences.*

The problem with the environmental crisis lies not in the fact that they exist, but how we treat them.

Exploring the causes of the crisis requires an interdisciplinary approach. At the micro level, this approach focuses on the role of individuals. At the middle level of research, focus is on organizational factors and processes that may play important role in causing the crisis. Macro level of approach lists possible causes that seem to make the crisis more or less inevitable and unavoidable features of the modern world.

The crisis is also characterized by negative effects (perturbations, deregulation, conflict, confused action, intense stress, which leads to reckless actions) and positive effects (mobilization, solidarity, cooperation, improved adaptation to the environment, experiential learning).

Furthermore, ecological crisis represents an emergency situation whose beginning and duration are not predetermined. Anti-crisis measures have failed mainly because of the numerous factors influencing on one hand, on a complexity of the crisis and, on the other hand, because of its continuously changing factors throughout the duration of the crisis.

Managing ecological crisis occurs, therefore, as a permanently professional inventive and complicated process which aims to prevent the escalation of the crisis, as well as the elimination of the expected and actual negative consequences of the crisis. Mismanagement of such crisis drains system resources, interferes with its function and organization, impacts on the financial opportunities while achieving positive goals. Extreme mismanagement can lead to the entropy of the system itself.

The purpose of this paper is to elaborate basic facts of managing crises process due to environmental accidents in order to either prevent or reduce the consequences they carry with them.

Key words: *managing, ecology, crisis, security.*